

De politiek van de esthetiek

Jacques Rancière

Essayist en filosoof Jacques Rancière buigt zich over de voorwaarden voor mogelijke strategieën voor politieke kunst en over de problematiek van de 'esthetische knoop'.

Ik zal vertrekken vanuit een klein feit uit de actualiteit van het kunstleven. Een Belgische stichting, de Evens Foundation, riep een prijs in het leven die de 'Community art collaboration' heet. De prijs wil artistieke projecten steunen die 'de uitvinding van een nieuwe sociale coherentie gebaseerd op de diversiteit van identiteiten' aanmoedigen. Vorig jaar werd het winnende project voorgesteld door een Franse groep kunstenaars die Urban Campment heette. Hun project *I and us* stelde voor om in een arme en gestigmatiseerde Parijse buitenwijk een speciale plaats te creëren die 'extreem nutteloos, fragiel en non-productief' was, een afgelegen plaats die voor iedereen beschikbaar was, maar enkel door één persoon tegelijk gebruikt kon worden.

Er werd dus een kunstprijz uitgereikt aan een project dat bestond uit een lege plaats waar niets op de specificiteit van welke kunst dan ook wees. En een prijs gericht op het scheppen van nieuwe gemeenschapsvormen werd uitgereikt aan een eenpersoonszitje. Men zou hier makkelijk een bespotting van de hedendaagse kunst en van haar politieke pretenties in kunnen zien. Ik zal een andere piste volgen. Ik denk dat dit kleine voorbeeld ons naar de kern van het probleem kan leiden.

Het eerste punt waar onze aandacht op gevestigd wordt, is het volgende. Kunst is niet politiek door haar boodschap noch door de gevoelens die ze oproept aangaande sociale en politieke kwesties. Kunst is ook niet politiek door de manier waarop ze sociale structuren, conflicten of identiteiten voorstelt. Kunst wordt politiek juist door de afstand die ze neemt tegenover deze functies. In deze hoedanigheid geeft ze niet alleen vorm aan werken of monumenten, maar creëert ze ook een specifiek ruimte-tijd sensorium dat manieren van samen of gescheiden zijn bepaalt, manieren van binnen of buiten zijn, van tegenover of temidden staan, enzovoort. Kunst is politiek in zoverre haar eigen praktijk vormen van zichtbaarheid voortbrengt, die opnieuw een kader scheppen voor de manier waarop de praktijk en manieren van zijn, voelen en zeggen verstrengeld zijn in een gemeenschappelijke zin, of in een zin van het gemeenschappelijke, die belichaamd wordt in een gedeeld sensorium.

Kunst doet dat omdat politiek op zich geen machtsuitoefening of machtsstrijd is. Politiek is eerst en vooral de configuratie van een ruimte als een politieke ruimte, de kadering van een specifiek ervaringsdomein, de plaatsing van objecten als 'gemeenschappelijk' en van subjecten aan wie de capaciteit wordt toegekend om deze objecten te duiden en te bediscussiëren. Politiek is het conflict over het bestaan zelf van dit ervaringsdomein, de werkelijkheid van deze gemeenschappelijke objecten en de capaciteit van deze subjecten. Er is een aristotelianse uit-

spraak die stelt dat menselijke wezens politiek zijn omdat ze beschikken over een spraakvermogen dat de kwesties van recht en onrecht gemeenschappelijk maakt, terwijl dieren met hun stem alleen maar plezier of pijn kunnen uitdrukken. Hieruit lijkt te kunnen voortvloeien dat politiek de publieke discussie is over zaken als rechtvaardigheid, onder sprekende mensen die daar allemaal toe in staat zijn. Maar aan rechtvaardigheid gaat iets vooraf: hoe weet je dat de persoon tegenover je die zijn stem verheft wel degelijk over rechtvaardigheid praat en niet zozeer zijn of haar eigen pijn uitdrukt? Politiek gaat eigenlijk over die voorafgaande vraag: wie heeft de macht om hierover te beslissen? Volgens Plato hebben ambachtslui geen tijd om ergens anders te vertoeven dan in hun werk. Vanzelfsprekend is dit 'tijdgebrek' geen empirische zaak. Het is slechts de naturalisatie van een symbolische scheiding. Politiek begint precies wanneer degenen die 'geen tijd' hebben om iets anders te doen dan hun werk, deze tijd die ze niet hebben toch nemen, om zichzelf zichtbaar te maken als deelnemer aan een gemeenschappelijke wereld, en bewijzen dat er uit hun mond inderdaad een gemeenschappelijk spreken komt, en niet enkel uitingen van plezier of pijn. Die verdeling en herverdeling van tijd en ruimte, plaats en identiteit, die manier om het zichtbare en het onzichtbare vorm te geven en te hervormen, om spraak van lawaai te onderscheiden, enzovoort, is wat ik de 'onderverdeling van het waarneembare' noem. Politiek bestaat erin de onderverdeling van het waarneembare te herconfigureren, nieuwe objecten en subjecten in het voetlicht te plaatsen, zichtbaar te maken wat niet zichtbaar was, als sprekend wezen hoorbaar te maken wie voorheen enkel gehoord werd als een lawaaiër dier. In de mate waarin politiek dergelijke scènes van dissensus kan opstellen, kan ze gekenmerkt worden als een 'esthetische' activiteit, weliswaar op een manier die niets te maken heeft met de tooi van de macht die Benjamin 'de esthetisering van de politiek' noemde.

De kwestie 'esthetiek en politiek' kan dus als volgt geherformuleerd worden: er is een 'esthetiek van de politiek' in de zin die ik probeerde uit te leggen. In overeenstemming daarmee is er ook een 'politiek van de esthetiek'. Dit betekent dat de artistieke praktijk deelneemt aan de onderverdeling van het waarneembare in zoverre ze de gewone coördinaten van zintuiglijke ervaring opheft en het netwerk van verbanden tussen ruimte en tijd, subject en object, het gemeenschappelijke en het singuliere, opnieuw vormgeeft. Politiek bestaat niet altijd – machtsvormen wél. Kunst bestaat ook niet altijd, terwijl er wél altijd poëzie, schilderwerk, muziek, theater, dans, sculptuur enzovoort zijn. Politiek en kunst zijn geen twee gescheiden en permanente werkelijkheden waarvan je je moet afvragen of ze al dan niet met elkaar verbonden moeten

KUNST ALS